

ISSN 0350–185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXII, СВ. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Викџор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД

2016

Григорий А. Казаков. *Сакральная лексика в системе языка.*

Москва: Издательский дом „КДУ“, 2016, 142 стр.

Ова књига представља још једно сведочанство о све већој заинтересованости за проблеме интеракције језика и религије у словенској лингвистици. Иако сам аутор експлицитно не сврстава своју научну студију у област теолингвистике, она несумњиво припада овој лингвистичкој дисциплини.

Монографија се састоји из кратког увода (стр. 4–5), три главе, закључка, библиографије и резимеа на енглеском језику. Њен најопштији циљ јесте да читаоца приближи разумевању законитости које постоје у узајамном деловању језика и религије, кроз опис карактеристика сакралне лексике у систему језика.

Прва глава (стр. 6–38) посвећена је одређењу појма *сакралан* у лексички и у лингвистичким истраживањима. У руском језику лексема *сакральни* је релативно нова. У описним речницима руског језика појављује се тек од друге половине XX века. Раније су се употребљавале, за означавање исте или сличне појаве, лексема *священный* и *святый*. Аутор нас упознаје са лексемама приближног семантичког садржаја на енглеском, шпанском, француском, италијанском, немачком и српском језику. Сваки од ових језика такође нема једну него две (енглески и немачки) или три (шпански, француски, италијански и српски) лексема за означавање реалије која има религијски карактер. Сумирајући све аспекте значења ових лексема (из руског и других језика), аутор даје табелу у којој набраја јединице значења (семе), одвајајући лексема *сакральни* и *священный* на једну, а *святий* на другу страну. Даље се аутор бави етимологијом ових појмова и њиховим значењима у латинском и старогрчком језику и даје културолошку интерпретацију сакралнога. На основу свега наведеног, он сматра да се под одређењем *сакрални* садрже

централни, темељни појмови и вредности одређеног погледа на свет, у овом случају религијског. На основу тога, он сматра да се под *сакралном лексиком* подразумевају оне лексеме којима се именују централни појмови и реалије оваквог погледа на свет.

У следећем одељку, под називом *Сасѿав сакралне лексике*, аутор даје преглед ранијих истраживања ове лексике који, и поред тога што није свеобухватан и довољно савремен, упознаје читаоца и са неким интересантним подацима. Издвојили бисмо табеларно представљену поделу религијске лексике Четырине (стр. 23).

Тек након овог дела аутор се бави ширим теоријским питањима која се тичу односа језика и религије. Наслов ове целине је *Сакрална лексика у кругу сродних ѿиѿања*. У првом делу (*Основни ѿрисѿуѿи*) он углавном износи закључке других истраживача (И. В. Бугајове, К. Кончаревић, Р. Бајић). У другом, *Сакрални језици* (стр. 31–34), најпре напомиње чињеницу да су епитети *жив* и *мрѿав* уз именицу језик – релативни. Нпр. латински језик се данас много више користи него мноштво „живих“ језика малих народа. Сходно томе, између осталог, аутор закључује да сакрални језици живе дотле док је жив смисао појмова и реалија који се у њему чувају, а то што су они одвојени од народног језика (тј. језика у говорној употреби – *ѿрим. Р. Л.*) може се сматрати као предност кад је у питању чување смисла и (једног или више) значења тих појмова и реалија. Као основне особине сакралних језика аутор издваја *архаичносѿи* и изванредан степен *изванредносѿи*, *неѿприродносѿи*. Потоње је последица подробне кодификације свештених текстова, као и присуства обиља позајмљеница, не само лексичких и фразеолошких него и граматичких. Трећи део ове целине посвећен је проблемима преводјења (стр. 34–38). Аутор се највише бави лексичким проблемима преводјења и издваја четири: први се тиче степена адаптације превода, други употребе термина у преводима, трећи питањем стила превода и четврти проблемом степена буквалности односно слободу у преводјењу.

Из закључка прве главе (стр. 38) издвојили бисмо оно што је у вези и са следећим, другим делом монографије — покушајем упоредног описа сакралне лексике руског и енглеског језика: 1. У научној литератури нема јединственог критеријума према коме се дели сакрална лексика, као ни јединствене представе о томе каква је унутрашња структура овог слоја лексике. Оно што је заједничко то је да се у састав сакралне лексике уносе и лексеме које имају супротно значење од „божанског“ („оно што је противно Богу, богопротивно“).

2. Колико је аутору познато, раније није било истраживања у којима се укупна сакрална лексика описивала упоредно, на материјалу руског и енглеског језика.

Потоњем је посвећена централна, друга глава монографије. Материјал за анализу у овом поглављу чине 349 лексема енглеског и 375 лексема руског језика. Као извор је послужио речник под називом „Англо-русский и русско-английский словарь религиозной и возвышенной лексики“ (Д. И. Ермолович, 2004). Бирана је лексика са сакралним значењем у оквирима хришћанског погледа на свет, с тим што су искључене из списка лексеме нарочито специфичне за црквену традицију обе ове хришћанске културе, тј. узети су у обзир општи хришћански појмови. Све лексеме приказане су табеларно, најпре лексеме руског (стр. 41–60), а потом и енглеског језика (стр. 61–79). Поред самих лексема, табеле садрже и информацију о томе којој групи припада свака од лексема и неке напомене или примедбе. Напомене се у већини случајева тичу полисемије одређене лексеме, тј. записано је шта та лексема још може да значи. Понекад у напмени стоји израз или синтагма у којој се дата лексема појављује или се наводи о томе да лексема припада истовремено и још једној групи (наводи се којој). Нпр. енглеско *holiness* је *ћојам*, али је и *ећићей* у титули папе (*His Holiness*), руско *распяtie* је и *догађај* и *ћредмећ* итд.

Постоји укупно десет група лексема: сакрални узвици, сакралне радње, имена Божанства, духовна бића, сакрални појмови, сакрални предмети, називи сакралног простора, духовни чиновни, свештени догађаји, сакрални епитети. У оба језика су најбројније групе: сакралне радње, сакрални појмови и сакрални епитети. Лексика из ових група је и творбено најпродуктивнија. Од осталих закључака издвојићемо један који је за нас нов. Наиме, имена Божанства, називи духовних бића и духовних чиновна према свом пореклу представљају сакралне епитете. При томе, у неким лексемама ова веза видљива је споља (нпр. *Всевышний*, *Вседержитель*, *Спаситель*), док је у другим видљива само на основу порекла, тј. етимолошки (нпр. *Христос* је од „помазаник“, *дјавол* од „клеветник“, *сајана* од „противник“ итд.). За сакралну лексику енглеског језика карактеристични су примери семантичког суплетивизма, када су семантички повезани појмови означени различитом основом: *believe* (веровати) и *faith* (вера), *God* (Бог), *divine* (божански). У последњем поглављу друге главе (80–94) урађена је фрагментарна упоредна анализа сваке од група лексема посебно. Најасиметричнија се показала група

„сакрални епитети“. Аутор износи и разлоге ове асиметрије. Ту је, најпре, одиграла улогу општа језичка асиметрија, затим различити изворници и путеви позајмљивања лексике (руски из црквенословенског и грчког, енглески из латинског и грчког, често посредством француског), различите језичке ситуације у историјама ове две земље (карактер узајамних односа између руског и црквенословенског с једне и енглеског и латинског с друге стране) и различите црквене традиције и културно-историјско искуство ова два народа.

Трећа и последња глава ове монографије бави се функционисањем сакралне лексике. Она је подељена на три дела. У првом од њих (стр. 96–100) аутор пише о процесима сакрализације и десакрализације лексике. Издваја три начина сакрализације лексике: 1. Давање сакралног значења лексемама које већ постоје у језику и означавају неки обичан предмет, при чему се старом значењу додаје ново (нпр. *Отац*, *Син* и *Дух* као називи ипостаси Бога) или се старо, несакрално значење временом губи (нпр. руско *Господь* имало је и значење „господин“, док се данас односи само на Бога). 2. Директно позајмљивање из другог језика (нпр. низ позајмљеница из грчког, као што су *ангел*, *архијереј*) или калкирање (нпр. многе сложенице с творбеним елементима *благо-* и *бого-*). 3. Стварање нових речи за нове религијске појмове (нпр. грч. за Богочовек, за Богородица). Што се тиче десакрализације, она се остварује на два начина: 1. Десемантизацијом, тј. губљењем сакралног значења и преласком у свакодневни израз (тј. разговорни функционални стил – *ѝрим. Р. Л.*) (нпр. употреба у функцији узвика рус. *Боже! Господи!*), 2. Пејорацијом, тј. „погоршавањем“ значења (нпр. нем. реч *Sakrament* има истовремено два значења: 1) Света тајна Причешћа и 2) груба псовка („дођавола!“, „проклетство!“). У даљем тексту аутор излаже главне разлоге десакрализације лексике и долази до интересантног закључка: распрострањеност сакралних израза у свакодневном говору у неком језику у корелацији са степеном препознатљивости изворно сакралног значења (у тим изразима) од стране говорника тог језика може служити као показатељ степена религијске културе. Другим речима, тенденције сакрализације или десакрализације лексике сведоче о појачавању или изумирању улоге религије у одређеном друштву.

У другом делу треће главе (стр. 100–115) аутор износи низ примера у којима сакрална лексика одступа од прихваћене језичке норме: на фонетском, морфолошком, синтаксичком и графичком нивоу. Примери се дају, поред руског, и на разним другим европским језицима.

Између осталог, аутор закључује да ауторитет свештеног текста игра кључну улогу у томе да неки граматички облик постане употребљив, прихваћен и културно утврђен, иако у нечему одступа од савремене језичке норме и често припада другој, архаичнијој норми.

Веома је интересантна улога сакралне лексике у формирању стила у језику. О томе аутор говори у последњој целини трећег поглавља (стр. 116–132). Овде се, на материјалу химни СССР-а које су се током година мењале, издвајају делови текста који садрже сакралну лексику и библијске цитате. Закључак је парадоксалан: химне епохе после Октобарске револуције, без обзира на тадашњу владајућу идеологију, пуне су црквенословенизама и цитата из Библије. Штавише, ове лексеме и библијски изрази у великој мери се појављују и у Лењиновим делима. Донекле је изузетак химна *Союз нерушимый*, која је била у тој функцији од 1943. до 1956. године. У њој је више посредних алузија на делове из Светог писма него готових библијских цитата.

Аутор издваја основне мотиве „сакралне патетике“ болшеви-стичких идеолошких остварења: 1) гигантоманија (хиперболизам): преувеличавање важности појединих фактора, нпр. придавање опште-историјског значаја појавама на националном нивоу: револуцији, војсци, водећим личностима итд.; 2) рушење старе и изграђивање нове реалности; 3) борба између добра и зла и 4) идеална будућност.

Анализиране су и химне СФРЈ и социјалистичке Кубе и закључак је да, иако је у овим земљама однос према религији био мање агресиван него у СССР-у, у химнама ових држава нема сакралне лексике нити религијског заноса који се употребом библијских цитата или алузија на Свето писмо – провлачи кроз текстове химни СССР-а.

На крају аутор износи закључке свога истраживања (стр. 133–135), исказујући претпоставку да ће даље изучавање сакралне лексике разних језика помоћи, између осталог, да се дубље проникне у механизме утицаја семантике на функционисање јединица језичког система, да се допуне знања о константама националних култура и да се боље разумеју религиозно-културне тенденције у савременом друштву.

Ми пак можемо да закључимо да је ова монографија, иако је писана без увида у поједина новија теолингвистичка остварења, на малом обиму пружила више интересантних закључака и отворила неке нове теме. Осим тога, сматрамо да је публикацијом ове књиге учињен један велики корак ка остварењу циља који је поставио сам

аутор: ка разумевању законитости које постоје у узајамном деловању између језика и религије.

Руџица Левушкина*
Институт за српски језик САНУ

---

* ruzica.bajic@isj.sanu.ac.rs